

Ο “Γλάρος” μας προκαλεί να εισδύουμε στον ψυχισμό του καθενός

Ιωάννα Σωτήρχου

2 Φεβρουαρίου, 2024

Σπουδαίος και ιδιοσυγκρασιακός σκηνοθέτης, εκτός από ηθοποιός, επανέφερε στο θέατρο Αττις φέτος την παράσταση με τη δική του ματιά πάνω στο αριστούργημα του Τσέχοφ.

«Ποιος είμαι; Τι είμαι;» Οι ψίθυροι του παραμελημένου, από την εγωκεντρική μητέρα, γιου, όπως τους εκφέρει ένα αλλόκοτο πλάσμα που σε στοιχειώνει με τις κραυγές ενός –θαρρείς– λαβωμένου γλάρου, αποτελούν την εισαγωγή στην παράσταση «Ο Γλάρος» της Ομάδας Σημείο Μηδέν που σκηνοθετεί ο Σάββας Στρούμπος. Τιμήθηκε πέρυσι από την Ένωση Κριτικών Θεάτρου και Παραστατικών Τεχνών με το Βραβείο Καλύτερης Παράστασης για την καλλιτεχνική περίοδο 2022-2023, ενώ η Άννα Μαρκά-Μπονισέλ που ενσαρκώνει αυτό το πλάσμα πήρε αντιστοίχως το Βραβείο Νέας Ηθοποιού. Και φέτος επέστρεψε στη Νέα Σκηνή του θεάτρου Αττις.

Ο «Γλάρος», αυτό το αριστούργημα του Τσέχοφ με τις πολυεπίπεδες αναγνώσεις, είναι κάτι παραπάνω από ένα έργο διαγενεακής σύγκρουσης: γραμμένο σχεδόν 20 χρόνια πριν από την επανάσταση, είναι για τον σκηνοθέτη του ένα έργο μετάβασης, όπως και όλα τα έργα του ιδιοφυούς Ρώσου, καθώς «γράφονται σε καιρούς που ένας ολόκληρος κόσμος είναι έτοιμος να καταρρεύσει και ένας νέος κόσμος αρχίζει να δείχνει τις πρώτες σπίθες της γέννησής του. Και πάλι, όμως, οριστική λύτρωση δεν επέρχεται. Τα δαιδαλώδη ερωτήματα για την ανθρώπινη κατάσταση παραμένουν πεισματικά ανοιχτά».

Εχοντας διατηρήσει μόνο τα τέσσερα βασικά πρόσωπα του έργου στο ανέβασμα της παράστασης, που φέρει στη σκηνική ανάγνωση τη μέθοδο του Τερζόπουλου, ο Στρούμπος δείχνει τη σχέση μεταξύ της επιτυχημένης μητέρας ηθοποιού Αρκάντινα και του επιτυχημένου συγγραφέα συντρόφου της Τριγκόριν· και αυτήν μεταξύ του γιου Τρέμπλιεφ, που επιχειρεί να κάνει το δικό του ξεκίνημα, και της αγαπημένης του Νίνας, που ξελογιάζεται με τον αναγνωρισμένο «πατριό». Παρακολουθεί προκαθορισμένες πορείες αλλά και ματαιώσεις με αναπάντεχες συνέπειες. Και χρησιμοποιεί το πλάσμα, ώστε πότε να συνεισφέρει στην αφήγηση των γεγονότων και πότε να στοιχειώνει τη δράση με τις απόκοσμες κραυγές ενός ετοιμοθάνατου γλάρου... Ο Σάββας Στρούμπος λύνει τις υπόλοιπες απορίες μας:

Στο σκηνοθετικό σημείωμά σας κάνετε λόγο για τη σύγκρουση ύπαρξης και ιστορίας. Αλλά και ο Τσέχοφ, μέσω του Τρέμπλιεφ, λέει κάπου: «δεν πρέπει να απεικονίζουμε τη ζωή όπως είναι, ούτε όπως θα έπρεπε να είναι, αλλά έτσι όπως τη φανταζόμαστε στα όνειρά μας». Πώς τοποθετείστε απέναντι σε αυτό;

Ο «Γλάρος» είναι ένα έργο το οποίο ιστορικά εδώ και πάνω από έναν αιώνα θέτει αυτό το ζήτημα για τους νέους τρόπους έκφρασης καλλιτεχνικά. Για μένα αυτή η αγωνιώδης αναζήτηση μιας νέας μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης συνδέεται με μια αγωνία για την αναζήτηση μιας νέας μορφής ανθρώπινης συνύπαρξης, ζωής. Δεν είναι τυχαίο ότι και ιστορικά η θεατρική τέχνη ανανεωνόταν ριζικά πάντα όταν αλληλεπιδρούσε με περιόδους που το χειραφετητικό κίνημα ήταν σε άνθηση στην κοινωνία. Δεν είναι ένα αμιγώς καλλιτεχνικό αίτημα αλλά υπαρξιακό και πολιτικό· και από αυτή την άποψη οντολογικό: μας προκαλεί να αντιμετωπίζουμε τη ζωή και την τέχνη με ένα πρίσμα βαθιάς ανθρώπινης χειραφέτησης. Το γοητευτικό είναι ότι μας προκαλεί να κοιτάμε πίσω από τις λέξεις και το κείμενο· και τελικά η παράσταση μπορεί όντως να συνομιλεί με το πνεύμα του κειμένου, αλλά κουβαλάει στα σπλάχνα της όλη αυτή την αγωνία.

Πώς το προσεγγίζετε μέσα από αυτή τη συνθήκη;

Το υλικό του «Γλάρου» είναι ανοιχτής δομής: ενώ υπάρχει ένα πλαίσιο, μια ιστορία που εκτυλίσσεται, για την οποία ο συγγραφέας μάς δίνει τα βασικά στοιχεία, από κει και πέρα οι ηθοποιοί-δημιουργοί παίρνουν αυτά τα στοιχεία για να τα γεμίσουν με τη φαντασία τους, με τη συγκίνησή τους, για να μπορέσει έτσι να αρχίσει να αποκαλύπτεται η εσωτερική ζωή των προσώπων – διαδικασία ιδιαίτερα προκλητική και δημιουργική. Είναι διαρκής η αναμέτρηση και η ζύμωση με το υλικό, ένα υλικό που είναι απύθμενο και μας προκαλεί καθημερινά να εισδύουμε στο βάθος του ψυχισμού κάθε προσώπου.

Πώς εξηγείται ότι, παρ' όλο που ο Τσέχοφ χαρακτήριζε το έργο κωμωδία, αυτό τελειώνει με μια αυτοκτονία;

Σε όλη του τη διάρκεια και την ανάπτυξη βλέπουμε ματαιωμένες προσδοκίες και έρωτες, μια βίαιη σχέση μεταξύ των προσώπων και φαίνεται αντιφατικό γιατί χαρακτηρίζει το έργο κωμωδία. Εμείς πιστεύουμε ότι το κωμικό προκύπτει από την κριτική και σαρκαστική στάση του συγγραφέα απέναντι στα πρόσωπα, κυρίως απέναντι στην Αρκάντινα και τον Τριγκόριν, μία φτασμένη ηθοποιό και έναν φτασμένο συγγραφέα που διεκδικεί τη Νίνα, την κοπέλα που αγαπά ο Τρέμπλιεφ, ο γιος της [Αρκάντινα]. Και φτάνει να είναι εξαιρετικά ανταγωνιστικός απέναντι στον Τρέμπλιεφ. Αυτή η διαδικασία της κατάβασης στον ανθρώπινο ψυχισμό, στην προσπάθεια να μας προκαλέσει, δεν γίνεται με όρους δράματος. Γίνεται με όρους κριτικής και σαρκασμού απέναντι στα πρόσωπα. Ο πυρήνας είναι τραγικός επειδή υπάρχει το στοιχείο του αδιεξόδου· τα πρόσωπα δεν μπορούν να βρουν μια προοπτική στη ζωή τους. Πιστεύω ότι έχουμε να κάνουμε με μια βαθιά σύγκρουση ύπαρξης σε μεταβατικούς καιρούς, αδιεξόδων και κρίσεων, που κάτι πάει να γεννήσει το οποίο δεν ξέρουν τα πρόσωπα – εξ ου και η αίσθηση που έχουν ότι χάνουν το έδαφος κάτω από τα πόδια τους. Παρόμοιες αισθήσεις και συναισθήματα βιώνουμε κι εμείς σήμερα.

Ξεχωρίζει στην παράσταση ο Γλάρος, αυτή η καταπληκτική ερμηνεία της Άννας Μαρκά-Μπονισέλ, που σαν να συμπληρώνει τη δράση με φράσεις από όλα τα υπόλοιπα πρόσωπα του έργου...

Μέσα σε όλη αυτή τη ζύμωση με το υλικό, επιλέξαμε να δημιουργήσουμε ένα πρόσωπο, τον «Πιερότο», όπως τον ονομάσαμε, που λειτουργεί σαν αφηγητής στο έργο. Μια ποιητική περσόνα που ενώνει τις σκηνές και προσπαθεί να ερεθίσει τη φαντασία του θεατή από την άποψη ότι επικοινωνεί κάποιες σκηνικές οδηγίες του συγγραφέα και αποκαλύπτει με το σώμα και τη φωνή αυτό που ονομάζουμε στον «Γλάρο» άξονα της αγωνίας για τη ζωή: «πενθώ για τη ζωή μου, θέλω να ζήσω, θέλω να αλλάξω τη ζωή», όπως μας λέει. Όλα αυτά υπάρχουν μέσα στο έργο, αλλά κάπως χάνονται όταν τα αντιμετωπίζουμε αναπαραστατικά και περνάνε μέσα σε μια ροή λόγου. Εμείς δημιουργήσαμε ένα σώμα κειμενικό κι έτσι αποκαλύπτουμε αυτόν τον άξονα της ζωής.